

Archeologie in bijbelse landen

Dr. Larry G. Herr

1 Wat is bijbelse archeologie?

**Foto omslag:
Gesneden inleg-
werk uit ivoor, uit
de tijd van koning
Achab van Israël
(9e eeuw voor
Christus).**

Deze cursus is uitgegeven door het ESDA-Instituut te Huis ter Heide, een initiatief van het Kerkgenootschap der Zevende-dags Adventisten

Correspondentie-adressen voor deze cursus:

Nederland: ESDA
Amersfoortseweg 18
3712 BC Huis ter Heide
tel. 030 - 693 15 09
fax 030 - 693 35 03
postbank 38325

België: ESDA
Ernest Allardstraat 11-13
1000 Brussel
tel. 02 - 511 36 80
postrekening 000-0010560-84

© ESDA-Instituut, 2003

Vertaling: R. Bruinsma
Picture research: B. Gabriël, H. Booij
Vormgeving: Pre Press Buro Booij, Huis ter Heide

Tutanchamon (ook wel Tutanchaton) is niet alleen een van de meest bekende Farao's, maar de in zijn graf ontdekte schatten overtroffen ook al datgene wat tot die tijd (1923) uit een graf tevoorschijn was gekomen.

Wat is bijbelse archeologie?

1. Inleiding

De fabelachtige rijkdommen uit het graf van de jonge farao Tutanchamon hebben meer belangstelling getrokken dan enige andere vondst uit de Oudheid. De belangrijkste voorwerpen uit

het graf zijn in verschillende landen tentoongesteld. Steeds waren er lange rijen wachtenden die er soms uren voor over hadden om een glimpje op te vangen van deze fantastische rijkdommen. Het verhaal van de ontdekking van deze graffombe is echter bijna even indrukwekkend als de kostbaarheden zelf. Wat heeft het graf van Tutanchamon met de Bijbel te maken?

Was Jahwe getrouwd? Uit een tekst die kortgeleden in de woestijn in het zuiden van Israël werd gevonden, zou kunnen blijken dat er in bijbelse tijden mensen waren die dat geloofden.

Waar kwam een dergelijk denkkebeeld vandaan? Waarom geloofde men zoiets? Geeft de Bijbel aanleiding om te veronderstellen dat God een soort gezinshoofd was?

De kranten hebben volgestaan met het nieuws over Ebla, een oude stad in Syrië die van patriarchale tijden of eerder dateert. Sommige berichten zeggen dat er een nauwe samenhang bestaat met de Bijbel. Is dat waar? Welk licht kan Ebla werpen op de bijbelse geschiedenis?

In Ebla (Libanon) zijn veel unieke artefacten gevonden, waaronder die van het staatsarchief, dat meer dan 16.000 spijkerschrifttabletten bevat. De teksten hebben veel duidelijk gemaakt, maar de verwachting dat bijbelse personen in die teksten werden genoemd, is toch niet juist gebleken.

Dit zijn een paar van de vragen en onderwerpen die in deze serie lessen aan de orde komen.

Maar ook andere onderwerpen en problemen zullen worden behandeld: Zijn bijvoorbeeld de steden Sodom en Gomorra inderdaad ontdekt? En zo ja hoe zagen die er uit? Waar is de ark van Noach? Hebben we sterke aanwijzingen dat Jezus echt geleefd heeft? Werden in oude tijden inderdaad kinderen aan de afgoden geofferd? Zijn er profetieën in vervulling gegaan?

De bijbelse archeologie is een tak van wetenschap die zich snel heeft ontwikkeld en van groot belang is, zowel voor de archeoloog als voor wie de Bijbel bestudeert. Deze cursus gaat vooral in op de wijze waarop de archeologie in de landen van de Bijbel de Schriften bevestigt. De bijbelse archeologie omvat het gebied van het huidige Israël, Jordanië, Egypte, het noorden van Saoedi-Arabië, Syrië, Libanon, Irak, Turkije, Iran, Griekenland en Italië. In deze landen speelde de bijbelse geschiedenis zich immers af. Maar ook enkele andere streken, zoals Jemen (voor het bijbelse Seba), Ethiopië, Sudan (het bijbelse Kus) en Spanje (het bijbelse

Kaartje van het Nabije-Oosten, waar de meeste opgravingen hebben plaatsgevonden.

Tarsis) worden in de Bijbel genoemd en vallen naar de mening van velen ook onder de studie van de bijbelse archeologie.

Het grootste gedeelte van de bijbelse geschiedenis speelde zich echter af in wat nu Israël en Jordanië heet en wat we tezamen "Palestina" noemen. Deze cursus zal zich voornamelijk richten op de ontdekkingen in dat gebied en aangeven hoe die vondsten verband houden met de Bijbel.

De belangrijkste vraag waarmee gelovigen in het verleden steeds werden geconfronteerd, was die van de historische betrouwbaarheid van het bijbelverhaal. Was het waar gebeurd? Vonden de gebeurtenissen werkelijk plaats op de manier die de Bijbel vermeldt? Veel mensen geloven dat de bijbelse geschiedenis in hoofdzaak werd samengesteld door vrome, maar in historisch opzicht zeer slordige, schrijvers. Deze opvatting over de historiciteit van het bijbelverhaal werd algemeen geloofd en onderwezen door de meer ontwikkelde christenen in de 19e eeuw en het begin van de 20e eeuw. Ook vandaag de dag onderschrijven veel geleerden nog steeds deze zienswijze. De bijbelse archeologie is een belangrijke factor geweest in het weerleggen van deze opvattingen. Naarmate we met de lessen vorderen, zal het de lezer duidelijk worden dat veel gebeurtenissen uit bijbelse tijden, waarvan vroeger betwijfeld werd of ze echt hadden plaatsgevonden, nu voor 100% als historisch bewezen zijn. Christenen hebben nu veel meer redenen om zeker te zijn van hun geloof als gevolg van de ontdekkingen door de bijbelse archeologen.

Deze lessen zullen niet alleen de resultaten van de archeologie benadrukken die het vertrouwen in de Bijbel ondersteunen, maar zullen ook de aandacht vestigen op ontdekkingen die een nieuw licht werpen op de cultuur en het leven van alledag in bijbelse tijden, zodat de lezer beter op de hoogte geraakt van de interessefeer, de normen en de vroomheidsbeleving van de gemiddelde Israëliet. Hoe zagen hun steden eruit? Wat voor voedsel aten zij? Hoe begroeven zij hun doden?

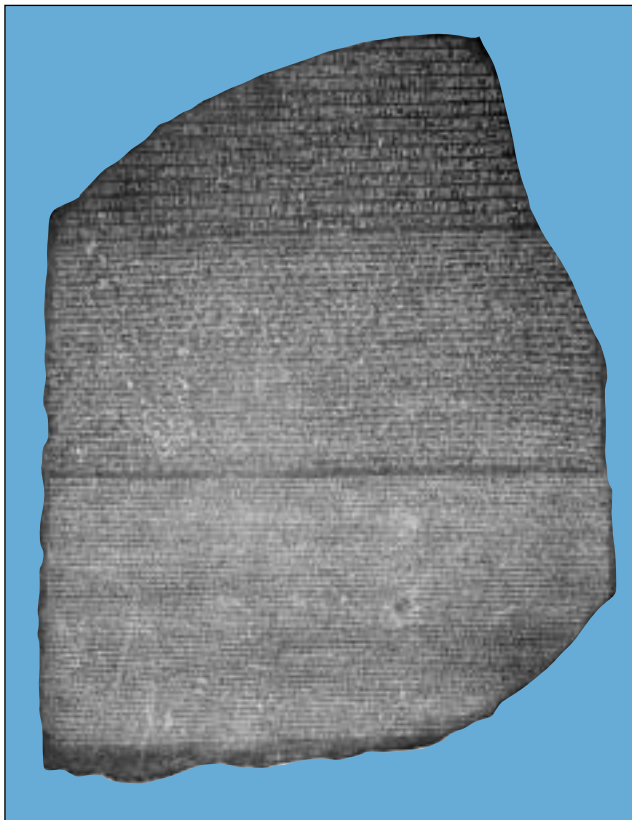
2. De geschiedenis van de bijbelse archeologie

Men zou kunnen zeggen dat koningin Helena (255-330), de moeder van keizer Constantijn, de eerste archeologische expeditie leidde, toen zij in Jeruzalem liet graven naar het kruis van Christus. De beroemde kerk van het Heilig Graf, die gebouwd is op de plaats waar zij beweert het kruis te hebben gevonden, is een monument dat aan haar doorzettingsvermogen herinnert.

Een dergelijke belangstelling voor de heilige plaatsen van de Bijbel duurde voort in de Middeleeuwen, toen duizenden pelgrims uit Europa, in navolging van Helena, de heiligdommen bezochten die op de heilige plaatsen waren gebouwd, om daar te mediteren en te bidden.

Het was voor een deel ook deze belangstelling die de kruisvaarders ertoe bracht pogingen in het werk te stellen om het Heilige Land te ontrukken aan de mohammedaanse overheersing en terug te geven in christelijke handen. Gedurende de tweehonderd jaar dat zij in het Heilige Land aanwezig waren, probeerden de kruisvaarders met grote ijver vast te stellen waar de bijbelse plaatsen waren en bouwden zij monumenten wanneer zij meenden daartoe voldoende aanleiding te hebben. Het traject van de Via Dolorosa (de Weg der Smarten) in Jeruzalem werd vastgesteld, zodat pelgrims ook de vermoedelijke route konden volgen die Jezus heeft afgelegd met het kruis op zijn schouders. Ondanks het feit dat de meeste moderne archeologen die zich in opgravingen in Jeruzalem hebben gespecialiseerd menen, dat de kruisvaarders een foutieve route hebben uitgezet (zie les 10), hadden deze toch goede redenen voor hun keuze. Tot voor kort gingen de meeste archeologen ervan uit dat zij het grotendeels bij het rechte eind hadden. Het onderzoek van de kruisvaarders om de juiste route van de Via Dolorosa te bepalen, zou men, ook al vonden er geen opgravingen plaats, kunnen zien als bijbelse archeologie. Een meer systematische studie, gecombineerd met opgravingen, ontstond echter pas na de veldtocht van Napoleon naar Egypte in 1798. Dat was ook de tijd dat de beroemde Steen van Rosetta werd

**De Steen van
Rosetta, die de
sleutel vormde tot
het ontcijferen van
de hiërogliefen-
teksten**

ontdekt, die de sleutel werd tot het ontcijferen van het hiërogliefenschrift. De oudheden die Napoleon mee terugbracht naar Europa en in het Louvre onderbracht, veroorzaakten een enorme belangstelling voor de vermoedelijke rijkdommen van het Nabije Oosten. De grote musea van Europa zonden vertegenwoordigers om de fabelachtige schatten van de Oudheid op te graven. Rijke families namen mensen in dienst of gingen zelf kostbaarheden verzamelen voor hun privé-collecties.

De Engelse Lord Elgin ging naar Griekenland en ontdeed het Parthenon op de Acropolis in Athene van zijn fraaie metopen (versieringen van de daklijst van een gebouw, vaak een tempel), die door de beroemdste Griekse beeldhouwers uit marmer waren gehouwen en vervoerde deze naar Engeland, waar ze nu in het Brits Museum bezichtigd kunnen worden. A.H.

Layard werd door het Brits Museum naar de Assyrische steden Nimrud en Ninevé gezonden om oude beeldhouwwerken voor het museum te bemachtigen.

Moderne archeologen en andere nadenkende mensen beschouwen met verontwaardiging het geweld waarmee deze voorwerpen uit hun verborgen vindplaatsen werden weggehaald. In veel gevallen zijn alle gegevens over de vindplaatsen verloren gegaan, zodat de vondsten buiten hun artistieke waarde weinig betekenis hebben. Bovendien schiep het geld dat aan de plaatselijke bevolking werd betaald om inlichtingen te krijgen die tot vondsten zouden kunnen leiden, een nog groter probleem, namelijk dat de plaatselijke bevolking privé-opgravingen gingen doen. Dat zien we ook vandaag de dag nog wel. Daarbij worden vaak alle gegevens over het verleden vernietigd om een paar sensationele voorwerpen te kunnen bemachtigen. Een groot deel van de archeologie in vroeger tijden leek meer op schatgraverij.

Het roven van oudheden in het Heilige Land bereikte haar hoogtepunt in de expeditie van Parker naar Palestina in het begin van de vorige eeuw. Een rijke Britse avonturier, Montague Parker, was er, aangespoord door een zonderlinge bijbelkenner, van overtuigd dat het boek Ezechiël een gecodeerde boodschap bevatte over de plaats waar men de fabelachtige rijkdommen van Salomo in de bodem van Jeruzalem zou kunnen vinden. Deze Parker liet vervolgens in het wilde weg tunnels graven door het hart van het oude Jeruzalem, waardoor veel archeologische gegevens vernietigd werden. Gelukkig werd hij vergezeld door een jonge deskundige, Pere Vincent, die nog wat materialen voor het nageslacht wist te sparen. Uiteraard werd de schat van Salomo niet gevonden!

De Europese cultuur was echter diepgaand geïnteresseerd in de literatuur van de Griekse en Romeinse klassieken. Heinrich Schliemann, een Duitse archeoloog, gebruikte de tekst van de Ilias van Homerus om het oude Troje in het huidige Turkije te lokaliseren en vervolgens op te graven.

Dit was de eerste keer dat teksten uit de Oudheid gebruikt werden om een geheel onbekende historische plaats te identificeren. Maar er volgde nog een toegift. De opgravingen ter plaatse droegen ertoe bij dat men de gebeurtenissen die Homerus beschreef, beter ging begrijpen. Het duurde toen uiteraard niet lang, of bijbeldeskundigen begonnen zich af te vragen of men de gebeurtenissen waarover de Bijbel schrijft wellicht ook beter zou kunnen begrijpen, wanneer men opgravingen zou doen op de plaatsen van de Bijbel.

De moeilijkheid deed zich voor dat maar van weinig bijbelse steden de exacte plaats bekend was. Jeruzalem vormde uiteraard geen probleem.

Datzelfde gold voor Nazaret, Tiberias en Hebron, steden die sinds bijbelse tijden vrijwel onafgebroken waren bewoond en hun naam hadden weten te behouden. Onderzoekers van het begin van de 19e eeuw, zoals de Zwitser Johann Burckhardt, die de beroemde rode stad Petra in de Arabische woestijn ontdekte, begonnen zo zorgvuldig mogelijk de namen en bijzon-

Petra, de "roze-rode stad, half zo oud als de tijd", bevat een groot aantal gebouwen (voor een groot deel graven), die in de rotsen zijn uitgehouwen.

Ingang tot een van de gebouwen in Petra.

derheden te noteren van de ruïnes die zij op verschillende plaatsen zagen.

In 1833 kwam een revolutionaire omwenteling toen de Amerikaanse theoloog Edward Robinson, een specialist in Semitische talen, beseftte dat men aan de hand van bepaalde taalkundige regels Arabische plaatsnamen kon vergelijken met de oude bijbelse namen. Hij trok het land door in alle richtingen in een poging de plaats van de steden uit de Oudheid te bepalen.

Hij ging na wat hun huidige Arabische naam was en stelde vervolgens vast om welke bijbelse steden het ging. Men heeft wel beweerd dat het werk van Robinson alle vorige bijdragen tot de geografie van Palestina, vanaf de tijd van de kerkvaders tot aan de 19e eeuw overtrof. Zijn werk had tot resultaat dat de precieze ligging van honderden bijbelse plaatsen werd vastgesteld en dat vele stukken van de archeologische puzzel in elkaar konden worden geschoven.

De opgravingen begonnen in de jaren '60 van de 19e eeuw, toen Charles Warren door het Palestine Exploration Fund werd uitgezonden om opgravingen te doen in Jeruzalem. Andere opgravingen volgden spoedig en de ene ontdekking volgde de andere, waaronder die van de beroemde Steen van Mesa en een inscriptie uit de tijd van Christus met een verbod voor de heidenen om de tempel te Jeruzalem te betreden.

Er was echter een belangrijk probleem. De archeologen van de begintijd baseerden het verband met bijbelse gebeurtenissen vaak op uiterst ontoereikende bewijzen. Zo ontdekte Warren een aantal zeer grote, zorgvuldig uitgehouwen stenen bij de plaats waarvan hij dacht dat daar eens de tempel van Salomo had gestaan. Hij baseerde zich op het feit dat de Bijbel veel aandacht schenkt aan de verrichtingen van Salomo en op het gegeven dat deze stenen duidelijk van hoge kwaliteit waren. We

Aardewerk is van groot belang bij archeologische vondsten, daar het de geleerden in staat stelt veel van deze vondsten te dateren.

weten nu dat Warren zich bijna 900 jaar vergiste en dat de stenen in werkelijkheid deel uitmaakten van de tempel die door Herodes de Grote vlak voor de geboorte van Christus werd gebouwd (zie les 10).

Men had duidelijk behoefte aan een chronologisch raamwerk. Voor de periode van na de invasie van Alexander de Grote konden munten als zodanig dienst doen, maar voor vroegere tijden had men iets anders nodig. In 1890 zorgde de Britse archeoloog Flinders Petrie opnieuw voor een omwenteling in de bijbelse archeologie. Bij opgravingen bij Tell el-Hesi, ten zuidwesten van Jeruzalem, viel het hem op dat hij duitzenden stukken gebroken aardewerk vond. Vroegere archeologen hadden deze schijnbaar waardeloze voorwerpen zonder meer weggegooid. Maar Petrie noteerde zorgvuldig waar hij al deze scherven vond en ontdekte dat ze verschillende kenmerken bezaten. Hij kwam tot de conclusie dat de potscherven een sleutel konden vormen om de ouderdom van archeologische vondsten vast te stellen. Bij de vroegste opgravingen in het Heilige Land sprong men onzorgvuldig met de gegevens om. Men groef doodgewoon gaten in de grond, waarbij honderden werklieden ongeorganiseerd bezig waren. De beschrijving van deze opgravingen zijn daardoor dikwijls weinig accuraat en onvolledig. Zelden had men meer dan één persoon om toezicht te houden op zo'n honderd werklieden. Dat was ook het geval bij de opgravingen van R.A.S. Macalister in Gezer, ten westen van Jeruzalem. Hoewel deze opgraving voor die tijd (1910) tamelijk goed georganiseerd was, menen de meeste archeologen nu dat men zijn informatie niet meer kan gebruiken, omdat hij de gegevens die men blootlegde niet zorgvuldig genoeg beschreef. Veel van zijn ideeën worden nu als volkomen onjuist beschouwd. Men probeert ze van een nieuwe verklaring te voorzien, maar het gebrek aan nauwkeurige informatie maakt dat heel moeilijk.

In de jaren '30 van deze eeuw ondernam de Universiteit van Chicago het meest ambitieuze archeologische project tot dan toe. Het ging om Megiddo, de stad die in het boek Openbaring

Megiddo in het noorden van Palestina aan de vlakte van Armageddon.

betrekking heeft op Armageddon. Het was de bedoeling om deze plaats geheel van boven tot onder af te graven en niets voor latere onderzoekers over te laten. Hoewel men gesteund werd door de schijnbaar onbeperkte fondsen van de Rockefeller's, moest men na verloop van tijd dit groots opgezette plan toch laten varen wegens geldgebrek. De expeditie was succesvol, maar het was een geluk dat een groot deel van Megiddo achter bleef voor latere archeologen. Sinds de jaren '30 heeft de archeologische wetenschap namelijk grote vorderingen gemaakt.

Rond 1950 vond een interessante ontwikkeling plaats, toen de beroemde Israëlische archeoloog Yigael Yadin vrijwilligers uitnodigde om deel te nemen aan zijn opgravingen van het Herodische fort Masada in de woestijn van Juda, vlak bij de Dode Zee. Deze vrijwilligers betaalden zelfs om de romantiek van de archeologie en het doen van sensationele vondsten te beleven. Dit maakte dat de kosten van een campagne belangrijk konden worden beperkt, nu

Yadin niet meer voor werklieden hoefde te betalen. Sinds die tijd hebben veel opgravingen plaatsgevonden met behulp van vrijwilligers, waardoor men meer opgravingen heeft kunnen verrichten voor minder geld. Momenteel vinden jaarlijks in Israël en Jordanië zo'n twintig opgravingen plaats, waarbij vrijwilligers worden ingezet.

Een moderne opgravingscampagne verschilt in veel opzichten van die aan het begin van deze eeuw. Bij elke opgraving is er een staf van beroepsarcheologen die toezicht houdt op het graafwerk en alle vondsten zeer gedetailleerd met behulp van een computer vastlegt. De meeste deelnemers zijn vrijwilligers, die geen of weinig archeologische training hebben. Zij doen wel het grootste deel van het graafwerk en doen daardoor vaak de ontdekkingen. Daarnaast is er een groep specialisten die de archeologen helpt in hun analyse van de vondsten. Daaronder bevinden zich dikwijls geologen die een studie maken van de stenen en het gesteente in de gegraven putten en sleuven. Botanici bestuderen de zaden van de planten die als voedsel werden gebruikt, antropologen analyseren de menselijke en dierlijke botten, deskundigen op het gebied van aardewerk bekijken de fragmenten van aardewerk, computerexperts verwerken de gegevens en theologen stellen de raakvlakken met de Bijbel vast. Daarnaast zijn er vele anderen, waardoor een archeologische campagne haast tot een universiteit in het klein wordt. Het doel is om zoveel mogelijk gegevens te verkrijgen uit de resten die men uit de grond haalt. Het gevolg van deze werkwijze is dat moderne bijbelse archeologen het leven in bijbelse tijden vaak nauwkeuriger beschrijven dan in het verleden mogelijk was.

3. De Bijbel en archeologie

Velen zijn ervan op de hoogte dat de bijbelse archeologie het bijbelverhaal in belangrijke mate heeft bevestigd.

Maar er zijn wel beperkingen die gevolgen hebben voor het verband dat we tussen de

archeologische vondsten en het bijbelverhaal kunnen leggen. Wanneer een archeoloog een dikke laag grond vindt van as en verbrande, door elkaar liggende stenen, zal hij daaruit terecht besluiten dat hij de verwoesting van een oude stad op het spoor is gekomen. Als hij dan tevens aardewerk vindt dat gedateerd kan worden op ca. 1200 voor Christus of iets eerder, dan weet hij ongeveer wanneer die verwoesting moet hebben plaatsgevonden.

Veel experts op het gebied van de bijbelse geschiedenis geloven dat de Israëlieten Kanaän rond 1200 voor Christus veroverden. Betekent dit dat de verwoesting die door de archeoloog werd gevonden, door de binnentreckende Israëlieten werd veroorzaakt? Helaas kan de archeoloog iets dergelijks zelden met absolute zekerheid vaststellen. Hij weet dat zijn stad vernietigd werd omstreeks de tijd van de Israëlitische invasie,

Een gedeelte van de opgravingen te Jericho. Tot haar versterkingen behoorde een ronde stenen toren, waarvan men nog oorspronkelijk metselwerk van 9 meter hoog heeft gevonden. Een steile schacht leidt binnen naar een torentrap.

Een kleitablet met hiëroglfen met een deel van het zondvloedverhaal.

maar hij moet ook erkennen dat er vele andere factoren zijn die een dergelijke verwoesting veroorzaakt kunnen hebben. Werd de stad verwoest door een brand die plotseling uitbrak? Was de verwoesting te wijten aan de oorlogszuchtige Filistijnen, die ongeveer gelijktijdig met de Israëlieten Palestina binnenvielen? Of waren de Egyptenaren schuldig aan de vernietiging, toen zij vochten om hun steeds zwakker wordende Aziatische rijk in stand te houden? Of werd de stad vernietigd door de Hetieten, die vanuit het noorden Palestina binnenvielen? Zou een andere Kanaänitische stad bij een onverwachte aanval de vernietiging hebben veroorzaakt? Er is voldoende bewijs dat de Kanaänitische steden het niet altijd even goed met elkaar konden vinden.

De bijbelse archeoloog kan nog zo zeker zijn van wat hij heeft gevonden, maar toch is hij meestal veel minder zeker van zijn zaak wanneer hij het verband legt met de Bijbel. Hij moet in zo'n geval alle bewijs waarover hij beschikt,

Hettitische leeuwen.

bijeenbrengen en als alles in één bepaalde richting wijst, kan hij een duidelijk standpunt innemen.

Maar dit is niet altijd zo moeilijk, zeker niet wanneer ook geschreven documenten worden gevonden. En zelfs wanneer er geen geschreven documenten zijn, zijn er dikwijls voldoende gegevens om tot een redelijk zekere conclusie te kunnen komen. Voordat er sprake was van opgravingen in de bijbelse landen, zag men de bijbelse geschiedenis vaak bevestigd aan de hand van klassieke Griekse en Romeinse bronnen, zoals Herodotus, Xenofon, Josefus, en Plinius de Jongere. Hoewel deze schrijvers melding maakten van Babyloniërs, Syriërs, Egyptenaren, Moabieten en andere volkeren die de Bijbel noemt, zwegen zij over de bijbelse Hettieten. Veel geleerden uit de afgelopen twee eeuwen meenden dat de Bijbel deze groep mensen had verzonnen. Een dergelijk idee paste bij de sceptische manier waarop velen in die tijd de Bijbel benaderden.

Maar met de ontcijfering van de hiërogliefen uit Egypte (zie les 3) en het spijkerschrift uit Meso-

potamië (zie les 2) ontdekte men dat deze teksten het land en het volk van Hetieten vermeldden.

Verder bleek dat deze mensen d  ar woonden waar ook de Bijbel hen plaatst, namelijk in het gebied tussen Libanon en de Eufraat (Jozua 1:2-4). Toen een Duitse groep met opgravingen begon in Boghazk  y in Midden-Turkije, bleek dat men gestuit was op Hattusas, de hoofdstad van een uitgestrekt en uitermate welvarend Hetitisch rijk. De Hetieten waren van toen af aan niet langer een mysterie. Nadat hun thuisland en hoofdstad rond 1200 voor Christus werd verwoest, bleven er groepen Hetieten wonen op plaatsen in Syrië en Palestina, precies zoals uit de bijbelse

Hetitische inscriptie betreffende een inval van de zgn. "Zeevolken".

Hetitische tekening van krijgers.

gegevens blijkt. Wij kunnen niet langer sceptisch zijn ten opzichte van de Hetieten. Op overtuigende wijze is aangetoond dat de Bijbel op dit punt correcte informatie geeft.

Het boek Daniël spreekt in gloedvolle bewoordingen over de stad Babylon, die door Nebukadnessar werd gebouwd. De koning blijkt trots te zijn op zijn bouwkundige prestatie. Lange tijd hebben veel geleerden gedacht dat Daniël in feite verschillende eeuwen later geschreven werd dan het boek zelf aangeeft en dat de informatie die Daniël verschaft, waarschijnlijk onjuist is. Men meende dat Babylon door vele koningen over een lange tijdsperiode werd gebouwd. In geen van de klassieke bronnen had men een verwijzing gevonden naar de activiteiten van Nebukadnessar op dit gebied. Maar de Duitse opgravingen van Babylon onder leiding van Koldewey toonden aan dat het indrukwekkende systeem van stadsmuren, de verschillende paleizen, de hangende tuinen, de beroemde Isjtarpoort, de ziggurat (wellicht de toren van Babel) en vele andere gebouwen allemaal omstreeks dezelfde tijd aan het begin van de zesde eeuw werden gebouwd, precies gedurende de tijd van koning Nebukadnessar. Daniël was dus wel goed op de hoogte. Alle bronnen uit de oudheid die verhalen over het einde van het Babylonische rijk vermelden Nabonidas als laatste koning, terwijl het boek Daniël melding maakt van Belsassar, een naam die men in de klassieke bronnen niet tegenkomt.

Velen concludeerden daarom dat deze Belsassar en ook het verhaal van de woorden op de muur in diens paleis, volledig door Daniël waren verzonnen. Toen werd echter een tekst in spijkerschrift gevonden met een interessant verhaal. Tegen het einde van zijn regering verliet Nabonidas, de laatste koning van Babylon, de stad gedurende een tiental jaren om te gaan wonen in een oase in het midden van de Arabische woestijn. Waarom hij dit deed, werd niet vermeld, maar voor hij wegging, plaatste hij zijn zoon als medeheerser op de troon van Babylon. Uit een andere tekst, die later werd gevonden, blijkt dat hij een zoon had die Belsassar heette. Opnieuw bleek dus dat het boek

Daniël juist was. Belsassar was als medeheerser inderdaad koning van Babylon.

In de afgelopen jaren hebben we veel gehoord over de ontdekking door een Italiaanse expeditie van de oude stad Ebla in Syrië. Helaas lijkt het vroegtijdig gejuich over een mogelijke samenhang met de bijbelse gegevens en de vondst van duizenden kleitabletten uit patriarchale tijden of zelfs daarvoor, ongegrond. Maar dat wil niet zeggen dat er toch niet enkele raakvlakken zijn.

Verschillende geleerden in onze tijd hebben vraagtekens geplaatst achter de opvatting die de laatste vijftig jaar onder archeologen gemeengoed is geworden, dat de tijd van de patriarchen geplaatst moet worden in het eerste deel van het tweede millennium voor Christus. Zij beweren dat de patriarchen in feite veel later leefden, of nooit hebben bestaan, maar denkbeeldige figuren waren die de Israëlieten hebben bedacht om hun verleden historisch te gronden.

De teksten die in Ebla gevonden zijn en stammen uit het laatste deel van het derde millennium voor Christus, schijnen echter geheel in overeenstemming te zijn met veel aspecten van de verhalen over de patriarchen die we in het

Op deze plaats bevonden zich de hangende tuinen van koning Nebukadnessar. Zij werden beschouwd als een van de zeven wereldwonderen. Een deel is gereconstrueerd.

boek Genesis vinden. Veel patriarchale namen die we in de Bijbel vinden komen ook in deze teksten voor, waaronder die van Abraham. Natuurlijk is er onvoldoende bewijs om de personen die deze namen droegen nader te identificeren, maar het is onomstotelijk gebleken dat de namen zelf in die tijd in gebruik waren. Schrijvers uit het eerste millennium voor Christus zouden niet voortdurend namen gebruiken die in het derde millennium in zwang waren, maar later in onbruik waren geraakt, als zij personen beschreven die zij zelf bedachten. Als wij dit combineren met de grote hoeveelheid bewijsmateriaal waaruit blijkt dat de cultuur van de patriarchen die in Genesis wordt beschreven ook wordt gevonden in teksten uit Noord-Mesopotamië uit het begin van het tweede millennium voor Christus, wordt het duidelijk dat de verhalen van de patriarchen historische mensen in historische situaties beschrijven.

De ontdekking van de Dode Zeerollen hebben veel ilcht geworpen op de geschiedenis van de overlevering van de tekst.

Dikwijls is ook beweerd dat de bijbelse tekst niet ongeschonden overgeleverd kan zijn door alle eeuwen heen, aangezien honderden kopiïsten aan de manuscripten hebben gewerkt. Bij het overschrijven maakte men fouten en elke fout werd door de volgende kopiïst opnieuw overgeschreven, die op zijn beurt weer andere fouten maakte, die ook weer werden overgeschreven, enzovoort. Hoe kunnen we er zeker van zijn dat onze Bijbel zegt wat de oorspronkelijke auteurs bedoelden? De ontdekking van de beroemde Dode Zee-rollen hebben veel licht geworpen op de geschiedenis van de overlevering van de tekst en de werkwijze van de kopiïsten. Deze manuscripten van alle boeken van het Oude Testament op één na, nl. het boek Esther, werden in de tweede en eerste eeuw voor Christus vervaardigd en zijn de oudste bijbelse manuscripten die we nu bezitten. Aangezien de tekst van deze manuscripten, die dateert van slechts enkele eeuwen nadat de oorspronkelijke auteurs hun tekst schreven, heel dicht bij de manuscripten aansluit die de vertalers van onze hedendaagse Bijbels hebben gebruikt, is er weinig reden om te twifelen aan de juistheid van wat we in onze bijbels lezen.

Uit dit korte overzicht van de manieren waarop de archeologie betrekking heeft op de Bijbel blijkt duidelijk dat het bijbelse verhaal wordt bevestigd. Zelden kan de bijbelse archeologie bewijzen dat de Bijbel betrouwbaar is, maar in vele gevallen is er wel sprake van bevestiging en verklaring. De vondsten van de archeologie kunnen niet de plaats innemen van geloof. De kern van de bijbelse boodschap - nieuw leven door Jezus Christus - kan niet met archeologische vondsten worden geïllustreerd. Maar de historische gegevens die door de bijbelschrijvers worden gebruikt om de geschiedenis van het verlossingsplan te ontvouwen, kunnen dikwijls wel door de archeologie worden bevestigd. Het vertrouwen in de historiciteit van de bijbelse gebeurtenissen kan een tussenstap vormen naar een geloof in de bijbelse boodschap zelf.